

Dnevnik Eve Heyman

Marija Krstinić, prof.
Osnovna škola Split 3

Dragica Reljić, prof.
Osnovna škola Manuš

Uvod

Mnoge teme koje su propisane Kurikulumom nastavnoga predmeta Povijest predstavljaju velik izazov za učitelje Povijesti, osobito one koje se odnose na ratne zločine i diskriminaciju raznih skupina stanovništva. No poučavanje osjetljivih tema dio je poučavanja povijesti.

Nerijetko učitelji mogu svjedočiti kako učenici izražavaju svoje zgražanje i nevjericu o nekim događajima iz prošlosti, kao npr. o progonima vještica i Židova u vrijeme crne smrti u 14. stoljeću, trgovinom robljem u 18. i 19. stoljeću ili o odnosu feudalaca prema kmetovima nakon gušenja Seljačke bune 1573. g. Učiteljima Povijesti nemoguće je izbjeći poučavanje osjetljivih tema iz prošlosti, ali prije samoga je podučavanja nužno dobro promisliti o pristupu samoj temi, metodama i strategijama koje ćemo kao učitelji koristiti u poučavanju naših učenika. S druge strane, učitelj Povijesti ima još jednu zadaću, bolje rečeno odgovornost, prema žrtvama tih strašnih događanja iz prošlosti. Učenicima treba prenijeti njihovu priču kako ih ne bismo zaboravili. A u isto vrijeme ta je priča poruka za budućnost, jedna opomena za sve nas jer, kako je kazao prosvjetitelj Voltaire, *Tko zaboravlja zločin postaje njegov sudionik*. Rad na osjetljivim temama ujedno je i prilika za razvoj kritičkoga mišljenja, društvene odgovornosti i osobni rast.

Jedna od tema Kurikuluma nastavnoga predmeta Povijesti za 8. razred koja zahtijeva naše promišljanje u poučavanju jest *Rasni, vjerski, nacionalni, politički i ideološki progoni i stradanja, koncentracijski logori i logori smrti. Holokaust i drugi zločini protiv čovječnosti u hrvatskome, europskome i svjetskome kontekstu*. Otegotna okolnost pri poučavanju osjetljivih tema često je nedostatak edukacija i neadekvatno stručno usavršavanje učitelja; no po pitanju poučavanja holokausta to nije slučaj. Postoji obilje edukacija i stručnih usavršavanja na temu poučavanja o holokaustu; kao i brojni materijali dostupni za korištenje u nastavi.

U poučavanju teme Holokaust i drugi zločini protiv čovječnosti u hrvatskome, europskome i svjetskome kontekstu u 8. razredu, polazeći od činjenice da su naši učenici 14-godišnjaci, naš je cilj unapređivanje znanja o holokaustu, ali i razvijanje empatije

prema žrtvama stradanja tijekom holokausta. Rad na ovoj temi treba razvijati kritičko mišljenje te omogućiti učenicima prepoznavanje koraka koji vode genocidu proučavajući faze u progonu židovskih zajednica od strane nacističkih vlasti i vlasti država koje su se našle pod nacističkom okupacijom te surađivale s okupatorom. Ako je povijest učiteljica života, učenici bi trebali razumjeti da svako isključivanje, obilježavanje pojedinih skupina u suvremenome društvu ne može donijeti ništa dobra, ne samo za zajednicu koju se diskriminira, nego i za cjelokupno društvo.

Mnogi tekstovi o holokaustu, pa tako i udžbenički, naglašavaju brojke stradalih te donose samo osnovne činjenice vezane za holokaust kao što su Nürnberški zakoni, Kristalna noć, genocid, koncentracijski logori, Auschwitz i dr. Iako kroz navedene pojmove učenik može donekle shvatiti razmjere stradanja židovskoga naroda tijekom holokausta, pravo razumijevanje dolazi kroz shvaćanje iskustva pojedinaca – kroz njihove biografije, iskaze, pisma, dnevnike itd. Pred učiteljem je zadatak da u moru brojki i podataka učenicima predstavi stvarnu osobu i njena iskustva.

Holokaust na primjeru osobne priče djevojčice Eve Heyman

Među obiljem materijala za rad na ovoj temi na *web*-stranici Yad Vashema pronašli smo interaktivni dnevnik djevojčice Eve Heyman. Dnevnik je na engleskome jeziku, ali je pisan jednostavnim jezikom te je učenicima osmoga razreda lako razumljiv. Kako je riječ o dnevniku trinaestogodišnje djevojčice, vršnjakinje naših učenika, odlučili smo kroz rad upravo na isječcima iz njenoga dnevnika i kroz njenu osobnu priču prikazati stradanje Židova tijekom holokausta.

Aktivnost koju smo nazvale Tko je bila Eva Heyman? ima za cilj kod učenika potaknuti empatiju prema stradanju židovskih zajednica tijekom holokausta. Također, učenici će tijekom rada na pripremljenim materijalima upoznati život Židova prije nacističkih progona te prepoznati 5 faza genocida. Radeći na pripremljenim materijalima, učenici bi trebali osvijestiti da se pojedine faze u uništenju Židova tijekom holokausta mogu prepoznati i u suvremenim društvima diljem svijeta. One nužno ne moraju završiti genocidom određenih skupina, ali su znakovi upozorenja svima nama da se ustrajno borimo za život u toleranciji i demokraciji.

Opis aktivnosti

Tema: Rasni, vjerski, nacionalni, politički i ideološki progoni i stradanja, koncentracijski logori i logori smrti. Holokaust i drugi zločini protiv čovječnosti u hrvatskome, europskome i svjetskome kontekstu

Predmetni ishod: POV OŠ A.8.1. Učenik analizira međusobne odnose i dinamiku u pojedinim društvima tijekom 20. stoljeća

Odgojno-obrazovni ishodi na razini aktivnosti:

Učenik:

- na temelju analize dnevnika Eve Heyman uspoređuje život Eve prije i poslije nacističke okupacije Mađarske 1944. g.
- radom na lenti vremena te isječcima iz dnevnika Eve Heyman opisuje faze genocida te njihova obilježja
- na temelju pjesme Pavela Friedmana Leptir osmišljava motive i poruke za izradu svoga leptira u sjećanje na djecu žrtve holokausta
- zaključuje o poruci pastora Niemöllera.

Tehnički koncepti: vrijeme i prostor, rad s povijesnim izvorima, kontinuitet i promjena.

Oblici rada: individualni, grupni, frontalni.

Vremensko trajanje aktivnosti: 2 školska sata.

Nastavna sredstva i pomagala: PPT prezentacija, računalo, projektor, radni materijal za učenike (radni listić s tablicom s fazama genocida, isječci iz dnevnika Eve Heyman), vremenska lenta izrađena u alatu Sutori.

Povezanost s nastavnim predmetima: Hrvatski jezik (rad na tekstu), Likovna kultura (crtanje i oslikavanje leptira).

Eva Heyman

Kronologija holokausta.

Ključno pitanje koje postavljamo kao cilj pripremljenih aktivnosti je: Je li se holokaust dogodio odjednom? Prije samoga rada na materijalima važno je jasno definirati pojam holokausta kako bi se izbjegle generalizacije. Učenici su se sigurno već susreli s pojmom holokausta te na početku sata razgovaramo s njima o njihovim pretpostavkama o značenju toga pojma. Odmah nakon toga objašnjavamo da je holokaust događaj koji se dogodio pod pokroviteljstvom države, sustavni progon i ubojstva Židova koje je provodila nacistička Njemačka i njeni suradnici između 1933. i 1945. (1) U poučavanju o holokaustu jako je važno dosljedno i precizno korištenje terminologije kako bi se otklonile nedoumice.

Potom učenici rade na lenti vremena pripremljenoj u digitalnome alatu Sutori. Lenta vremena prikazuje kronologiju zbivanja od dolaska nacista na vlast do 1945. Radom na lenti učenici trebaju prepoznati 5 faza genocida (ponižavanje, identifikacija, segregacija (izdvajanje), koncentracija, uništenje) (2) – posložiti ih kronološki, upisati ključno razdoblje/godine te obilježja. Kako bi kod učenika potakli istinsku empatiju, za drugi smo dio aktivnosti odabrale osobnu priču djevojčice Eve Heyman, njihove vršnjakinje, čiju ćemo sudbinu upoznati kroz njezine zapise u dnevniku koji je vodila. Za početak se učenicima može projicirati Evina slika te ih upoznati s osnovnim podacima o njoj (datum i mjesto rođenja: 13. veljače 1931. g., Nagyvarad, Mađarska – danas Oradea u Rumunjskoj). Potom učenicima dajemo informaciju da je sačuvan Evin dnevnik te razgovaramo s njima o tome što je dnevnik, zašto netko piše dnevnik i što se najčešće zapisuje u dnevnik. Možemo ih upitati i jesu li oni ikad pisali dnevnik i, ako žele, mogu podijeliti s razredom o čemu najčešće pišu u dnevniku. Svakome učeniku potom dajemo radni listić s dijelovima iz Evina dnevnika te pitanjima uz navedene odlomke. Individualnim radom svaki učenik čita pojedini odlomak/odlomke te odgovara na pitanja. Nakon izvršenoga zadatka učenici se udružuju u grupe. Svaki učenik prezentira svoj uradak te se grupnim radom zaključuje o kojoj je fazi genocida riječ i odgovor se upisuje u odgovarajući stupac u prethodno ispunjenoj tablici na radnome listiću. Tako učenici na Evinom primjeru i kroz njenu osobnu priču prepoznaju faze genocida.

Zadatci za prvi dio aktivnosti (individualni rad)

1. zadatak: Rođendan

U prvome odlomku učenici čitaju o proslavi Evina 13. rođendana te njenome životu prije holokausta. U dnevničkom zapisu Eva opisuje uobičajen tinejdžerski život: ocjene u školi, odnos s roditeljima i svoju svakodnevnicu. Učenici odgovaraju na pitanja:

- Što o životu Eve i njezine obitelji možemo saznati iz ovoga odlomka? Kako bi opisao/opisala Evu?
- Što misliš kako je Eva doživljavala sebe?
- Kojim se ti aktivnostima baviš?
- Kako tvoj roditelji reagiraju na loše ocjene?

Učenici osmih razreda pronaći će dosta sličnosti s Evom. Eva je, kao i oni, zabrinuta zbog loših ocjena, bavi se različitim sportovima itd. Iz ovoga kratkog odlomka učenici su stekli sliku kako je izgledao Evin život prije dolaska nacista u njezin rodni grad.

2. zadatak: Dolazak nacista i žuta zvijezda

U ovome odlomku Eva piše kako je njezina obitelj, posebno baka, doživjela nacističku naredbu da Židovi moraju nositi žutu Davidovu zvijezdu na istaknutome mjestu na odjeći. Nakon čitanja odlomka učenici odgovaraju na pitanje: Što je žuta Davidova zvijezda značila onima koji su bili prisiljeni nositi je? Ovdje učenici mogu prepoznati dvije faze genocida: identifikacija i ponižavanje.

3. zadatak: Bicikl

U sljedećemu ulomku iz dnevnika Eva promatra kako njene susjede Židove izbacuju iz kuće i kako odlaze s kovčezima uz pratnju policije. Nakon toga učenici čitaju odlomak iz Dnevnika po kojemu je Evin dnevnik i najpoznatiji, a to je odlomak o biciklu. U njemu Eva opisuje kako je policija došla po njen bicikl te kako je ona pokušala spriječiti da joj oduzmu bicikl tako što se uhvatila za zadnji kotač, no nijednom židovskom djetetu otad više nije bilo dozvoljeno posjedovati bicikl. Učenici odgovaraju na pitanja:

- Kako je Eva reagirala kad joj je policija došla oduzeti bicikl?

- Što misliš, zašto su nacisti oduzeli Evin bicikl?

U ovoj Evinj priči učenici će prepoznati faze genocida kao što su segregacija (odvajanje) i ponižavanje. Naime, nacističke vlasti oduzimale su Židovima prijevozna sredstva, pa i dječje bicikle, kako bi potpuno onemogućili njihovo kretanje te tako polako započinje proces njihove segregacije.

4. zadatak: Odlazak u geto i život u getu

U ovim isječcima iz Evina dnevnika učenici će upoznati napetu i užurbanu atmosferu u Evinu domu na dan odlaska obitelji u geto. Ujutro dolazi sluškinja Mariska koja donosi obavijest da ih odvođe u geto te da sa sobom mogu ponijeti samo rublje za promjenu, odjeću koja je na njima te cipele koje nose. Eva ne može pojmiti da se sve to stvarno događa te se nada da je sve to ružan san, iako zna da nije. Eva odlazi u geto s djedom i bakom. Učenici odgovaraju na pitanja:

- Kako se Eva nastoji nositi s promijenjenom stvarnošću?
- Kako se ti nosiš s problemima u svome životu?
- Eva je na kraju ovoga odlomka zapisala da se nikad nije ovoliko bojala. Što misliš, zašto?

U sljedećemu zapisu opisuje svakodnevicu u getu u kojemu je kazna za svaki prekršaj smrtna kazna. Eva se nada da se ta kazna ne odnosi na djecu, iako u dubini duše spoznaje da ni djeca nisu pošteđena tih grozota. Učenici odgovaraju na pitanja: Koji su sve prijestupi kažnjavali u getu? Na koji način? U ovim odlomcima učenici će prepoznati fazu segregacije (odvajanja).

5. zadatak: Odlazak iz geta

U zadnjemu zadatku učenici čitaju Evine zapise koje je u dnevnik zapisala 29. svibnja 1944. i 30. svibnja 1944. U tim zapisima opisuje odvođenje iz geta te svoju slutnju i strah da će biti ubijena. To je ujedno i posljednji, tragični zapis u kojemu kaže da ne želi umrijeti, da želi živjeti pa makar bila i jedina osoba koja će ostati u getu, u nekome podrumu ili na krovu – samo da je puste da živi. Nakon toga zapisa Eva je odvedena u Auschwitz te nakon nekoliko mjeseci ubijena. Evina je majka uspjela preživjeti holokaust te je nakon rata pronašla Evin dnevnik i objavila ga. Učenici odgovaraju na pitanja:

- O čemu razmišljaš dok čitaš posljednje rečenice iz Evina dnevnika? Napiši jednu rečenicu kojom ćeš izraziti svoje misli.
- Što misliš, čime bi se Eva bavila u životu da je preživjela holokaust?

Čitajući zadnje rečenice Evina dnevnika učenici naslućuju da je riječ o posljednjim fazama genocida – koncentraciji i uništenju. Na kraju ovoga dijela aktivnosti učenike ćemo podsjetiti na ključno pitanje s početka aktivnosti: Je li se holokaust dogodio odjednom? Svoj odgovor učenici će zapisati na radni listić te ga argumentirati.

Eva Heyman jedna je od milijun i petsto tisuća djece koja su stradala tijekom holokausta. Mnogi od njih su poput Eve Heyman i Anne Frank pisali dnevnike. S učenicima se potom raspravlja o tome zašto su ta djeca pisala dnevnike. Kroz razgovor bi trebali zaključiti da je to bio njihov način da se u nezamislivo teškim situacijama u kojima su se našli lakše nose sa stvarnošću. Njihovi su dnevnici bili neka vrsta utočišta i najbolji prijatelj koji će ih razumjeti i kojemu se mogu povjeriti. Neka djeca ostavila su nam svoje pjesme. Dječak Pavel Friedmann bio je zatvoren u getu u Terezinu u Češkoj te je ubijen 29. rujna 1944. g. u Auschwitzu. U getu je napisao je pjesmu Leptir. Pavelova je pjesma 1996. g. inspirirala djelatnike Muzeja holokausta u Houstonu da pokrenu projekt Leptir. Muzej u Houstonu osmislio je projekt Leptir kako bi povezoao novu generaciju djece s djecom stradalom u nacističkoj eri.

I mi smo u našim učionicama prihvatili ideju te su naši učenici u sljedećoj aktivnosti imali zadatak pročitati Pavelovu pjesmu, izraditi i oslikati jednoga leptira u znak sjećanja na djecu stradalu tijekom holokausta. Nakon oslikavanja leptira osmišljavali su i pisali poruke na krilima leptira.

U završnoj aktivnosti, koja je ujedno aktivnost vrednovanja, učenicima projiciramo poznate riječi pastora Martina Niemöllera. Čitajući i promišljajući o njegovim riječima, učenici u bilježnicu zapisuju svoje mišljenje o značenju njegovih riječi te na kraju zajedno

Leptir (Pavel Friedmann)

Posljednji, baš posljednji,
Tako bogato, svijetlo, zapanjujuće žut.
Poput pjeva sunčevih suza
na bijelome kamenu...

Tako, tako žut
lakoćom je nošen uvis.
Odletio je, siguran sam, jer se želio
oprostiti od svijeta.

Sedam sam tjedana živio ovdje,
Zaglavljen u ovome getu
Ali ovdje sam našao svoje ljude.
Maslačić me zovu
I procvati bijeli kesten u dvorištu.
Samo, nikad nisam vidio drugoga leptira.
Taj je bio posljednji.
Leptiri ne žive ovdje
u getu.

Prijevod: Miljenko Hajdarović

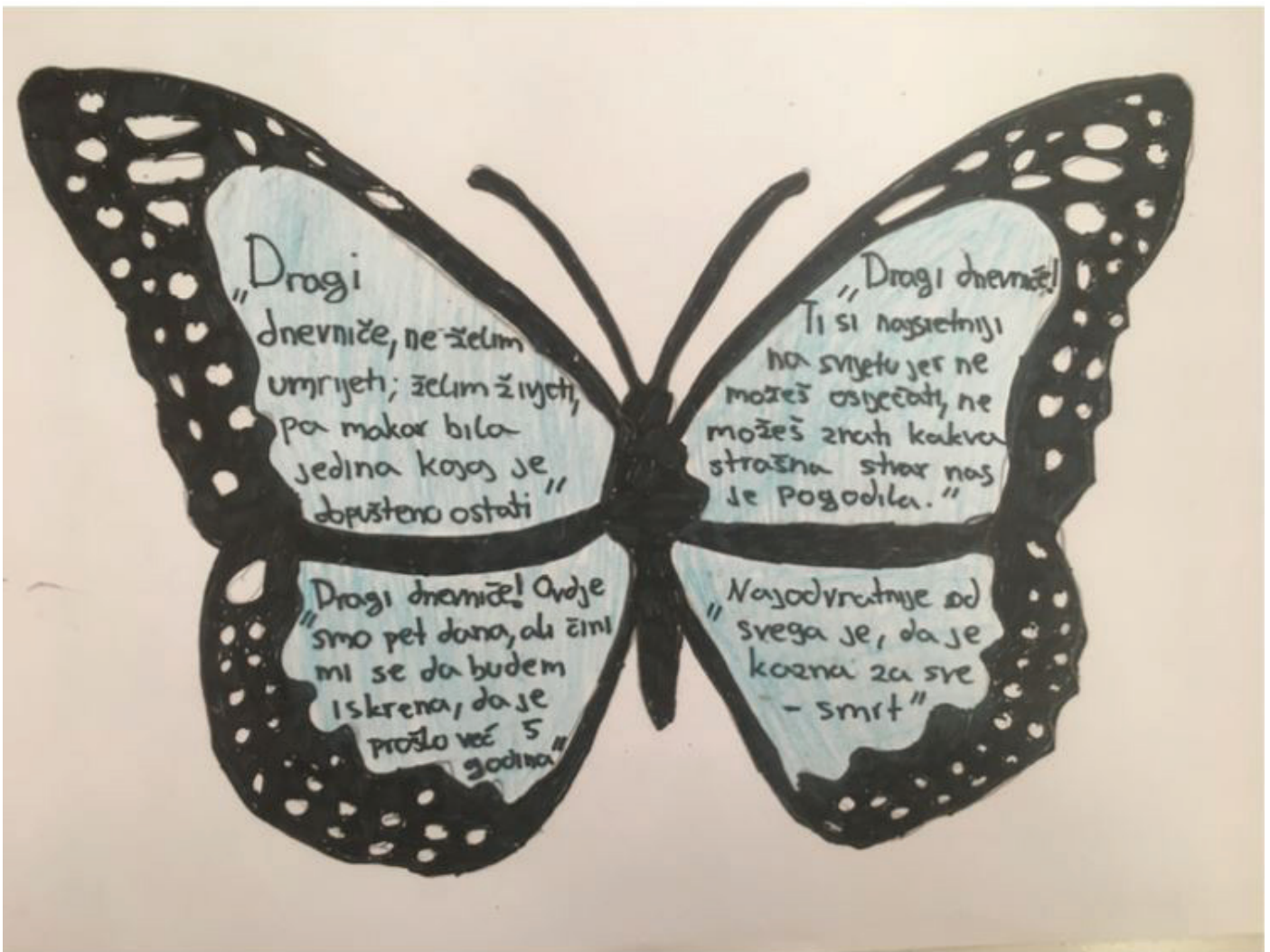
zaključujemo da borba protiv nepravde nema alternativu i da je na svima nama odgovornost za izgradnju demokratskoga društva uključenosti i poštivanja ljudskih prava.

Literatura

1. Holocaust Memorial Day Trust. *The Butterfly – by Pavel Friedmann*. <https://www.hmd.org.uk/resource/the-butterfly-by-pavel-friedmann/>
2. IHRA (2019). *Preporuke za učenje i poučavanje o holokaustu*.
3. Jackson, L. (2009). *Holocaust Timeline – Teacher's Handbook*. Holocaust Education Trust Ireland.
4. Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2019). *Kurikulum nastavnog predmeta Povijest za osnovne škole i gimnazije*.
5. Reiniger, F. *The Diary of Éva Heyman – Éva Heyman*. <https://www.yadvashem.org/education/educational-materials/books/dear-diary.html>
6. Stradling, R. (2003). *Nastava europske povijesti 20. stoljeća*. Srednja Europa.
7. Yad Vashem. *Eva Heyman – Interactive Diary*. <https://www.yadvashem.org/education/educational-materials/lesson-plans/eva-heyman.html>
8. United States Holocaust Memorial Museum. *Eva Heyman*. <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/id-card/eva-heyman>
9. United States Holocaust Memorial Museum. *Martin Niemöller: "First They Came For..."*. <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/martin-niemoeller-first-they-came-for-the-socialists>

Bilješke

1. Međunarodni savez za sjećanje na holokaust – IHRA (International Holocaust Remembrance Alliance) Preporuke za poučavanje i učenje o holokaustu, (IHRA, 2019), str. 31.
2. Lynn Jackson, *Holocaust Timeline – Teacher's Handbook*, (Dublin: Holocaust Education Trust Ireland, 2009), str. 4.
3. United States Holocaust Memorial Museum. Martin Niemöller: "First They Came For...". <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/martin-niemoeller-first-they-came-for-the-socialists>

Autor P. Š., 8. c (2019./2020.)

[E-knjiga](#) s primjerima radova učenika (Leptir).

Prijedlog za citiranje (APA stil):

Krstinić, M., & Reljić, D. (2022). Dnevnik Eve Heyman. *Poučavanje povijesti*, I(2), 134-138.